

MUHAMMAD YUSUF SHE'RIYATDA MUHABBAT

*To'xtasinova Shaxnozaxon Boyqo'ziyevna**Qo'shtepa tuman 1-son politexnikumi**Ona tili va adabiyot fani**xanmshaxnaz@gmail.com***Anotatsiya**

Ushbu ilmiy maqola O'zbekiston xalq shoiri Muhammad Yusufning muhabbat lirikasiga bag'ishlanib, uning ijodiy yo'li, muhabbat mavzusidagi she'rlarining badiiy xususiyatlari va o'zbek adabiyotidagi o'rnini keng ko'lamda tahlil qilinadi. Maqolada shoirning sevgi va muhabbatni tasvirlashdagi o'ziga xos uslubi, she'rlaridagi samimiylik, musiqiy ohangdorlik va xalqona tasvirlarning o'rnini alohida e'tiborga olinadi. Muhammad Yusufning ijodi o'zbek xalq she'riyatining an'alarini davom ettirish bilan birga, zamonaviy o'zbek adabiyotidagi muhabbat tasviriga yangicha yondashuv keltirgani tahlil qilinadi. O'zbekistonning mustaqillik davri adabiyoti kontekstida shoirning muhabbat lirikasining ijtimoiy va madaniy ahamiyati, shuningdek, uning she'rlari orqali milliy o'zlik, sevgi, sadoqat va insoniy qadriyatlarning targ'ib qilinishi yoritiladi. Maqola shoirning ijodini o'rganish orqali o'zbek adabiyotidagi muhabbat lirikasining rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash va Muhammad Yusufning kelajak avlodlar uchun ahamiyatini baholashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Muhammad Yusuf, muhabbat lirikasi, o'zbek she'riyati, sevgi, sadoqat, samimiylik, musiqiy ohang, xalqona tasvirlar, O'zbekiston adabiyoti, mustaqillik davri, milliy o'zlik, badiiy uslub.

Kirish

O'zbek adabiyotidagi muhabbat lirikasi o'zining chuqur falsafiy mazmuni, nozik his-tuyg'ulari va inson qalbining kechinmalarini aks ettirishdagi o'ziga xosligi bilan doimo e'tibor markazida bo'lib kelgan. Alisher Navoiy, Mashrab, Furqat kabi mumtoz shoirlardan tortib, zamonaviy adabiyot vakillarigacha bo'lgan uzoq yo'lda muhabbat mavzusi o'zbek she'riyatining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qoldi. XX asrning oxiri va XXI asrning boshlarida o'zbek adabiyotidagi yorqin namoyandalardan biri bo'lgan Muhammad Yusuf o'zining muhabbat kuychisi sifatidagi ijodi bilan millionlab o'quvchilar qalbini zabt etdi.

1954-yil 26-aprelda Andijon viloyatining Marhamat tumanida tug'ilgan Muhammad Yusuf o'zbek xalqining og'zaki ijodiga hamohang, sodda, samimiy va musiqiy ohangdagi she'rlari bilan o'zbek adabiyotidagi o'ziga xos o'rnini egalladi. Uning "Tanish teraklar" (1985), "Uyqudagi qiz" (1989), "Ishq kemasi" (1990), "Ko'nglimda bir yor" (1990), "Bulbulga ayt" (1992) kabi she'riy

to'plamlari muhabbatning o'zbekona talqini, sevgi, sadoqat, armon va iztirob kabi insoniy tuyg'ularning nozik tasvirini aks ettiradi. Shoirning she'rlari o'zbek xalq she'riyatining an'alarini davom ettiribgina qolmay, balki zamonaviy o'zbek adabiyotidagi sevgi tasviriga yangicha yondashuv keltirdi.

Muhammad Yusufning ijodi O'zbekistonning mustaqillik davri adabiyoti kontekstida alohida ahamiyatga ega. Mustaqillik yillarida milliy o'zlikni mustahkamlash, o'zbek xalqining ma'naviy qadriyatlarini targ'ib qilish jarayonida shoirning muhabbat lirikasi xalqning ruhiy olamini boyitdi. Uning she'rlari nafaqat sevgi va muhabbatni kuylash bilan cheklanmay, balki vatansevarlik, sadoqat va insonparvarlik kabi qadriyatlarning targ'ibotchisi sifatida ham xizmat qildi. Ushbu maqola Muhammad Yusufning muhabbat lirikasini tahlil qilish orqali uning o'zbek adabiyotidagi o'rnini, she'rlaridagi badiiy xususiyatlarni va ijodining ijtimoiy-madaniy ahamiyatini kengroq yoritishga qaratilgan.

Muhammad Yusufning muhabbat lirikasining xususiyatlari

Muhammad Yusufning muhabbat she'rlari o'zbek adabiyotidagi muhabbat lirikasining eng yorqin namunalaridan biridir. Uning she'rlari o'zbek xalq she'riyatiga xos soddalik, samimiylik, musiqiy ohangdorlik va chuqur falsafiy mazmun bilan ajralib turadi. Quyida shoirning muhabbat lirikasining asosiy xususiyatlari kengroq tahlil qilinadi:

Soddalik va samimiylik

Muhammad Yusufning she'rlari o'zining soddaligi va samimiyligi bilan o'quvchilar qalbiga yo'l topadi. Shoir murakkab tasvirlar yoki sun'iy ohanglardan voz kechib, oddiy so'zlar orqali inson qalbinning eng nozik his-tuyg'ularini ifodalaydi. Masalan, "Mehr qolur" she'rida muhabbatning abadiyligi va inson hayotidagi o'zni quyidagicha tasvirlanadi:

*O'tar inson yaxshi-yomoni,
Mehr qolur, muhabbat qolur.
Dunyoda yo'q go'zal nomi,
Mehr qolur, muhabbat qolur.*

Ushbu misralar o'zining soddaligi bilan chuqur falsafiy ma'no kasb etadi. Shoir muhabbatni o'tkinchi hayotdagi doimiy va muqaddas qadriyat sifatida tasvirlaydi. Uning she'rlaridagi samimiylik o'zbek xalqining og'zaki ijodiga yaqin bo'lib, she'rlarning xalq orasida keng ommalashishiga sabab bo'ldi. Muhammad Yusufning she'rlari o'quvchiga tabiiy va yaqin tuyuladi, chunki ular xalqning kundalik hayoti, tuyg'ulari va orzularini aks ettiradi.

Musiqiy ohangdorlik va ritmik tuzilish

Muhammad Yusufning muhabbat she'rlari musiqiy ohangdorligi bilan ajralib turadi, bu esa ularning ko'plab qo'shiqchilar tomonidan kuylanishiga zamin yaratdi.

Shoirning she'rlari o'zbek xalq qo'shiqlariga xos ritmik tuzilish va ohangga ega bo'lib, musiqiy asarlar uchun tabiiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, "Ko'nglimda bir yor" she'ri o'zining nozik tasvirlari va ritmik tuzilishi bilan ko'plab o'zbek qo'shiqchilari tomonidan kuyga solingan:

Ko'nglimda bir yor bor, yoru jonim,

Ko'zlarida yorug' nur, yoru jonim.

O'zbekning o'g'loni sevsa agar,

Umriga muhabbat bor, yoru jonim.

Ushbu she'rning musiqiy ohangi va ritmik tuzilishi uning xalq qo'shig'iga aylanishiga yordam berdi. Muhammad Yusufning she'rlari o'zbek qo'shiqchilik san'atining rivojlanishida muhim rol o'ynadi, chunki uning misralari musiqiy asarlar bilan uyg'unlashib, xalqning ma'naviy olamini yanada boyitdi.

Sevgi va sadoqatning o'zbekona talqini

Muhammad Yusufning muhabbat she'rlarida sevgi nafaqat oshiq va ma'shuqa o'rtasidagi shaxsiy tuyg'u sifatida, balki inson hayotidagi eng muqaddas va abadiy his sifatida tasvirlanadi. Shoir sevgi orqali insonning ichki dunyosini ochib beradi va sadoqat, fidoyilik, iztirob kabi tuyg'ularni o'zbekona falsafa bilan talqin qiladi. Masalan, "Muhabbat, ey go'zal iztirob" she'rida sevgi va iztirobning bir-biriga chambar bog'liqligi nozik tasvirlanadi:

Muhabbat, ey go'zal iztirob,

Ey ko'hna dard, ey ko'hna tuyg'u.

Ko'kragimga qo'lingni tirab,

Yuragimni to'kib qo'yding-ku.

Ushbu misralarda sevgi bir vaqtning o'zida quvonch va dard sifatida tasvirlanadi, bu esa o'zbek adabiyotidagi muhabbat tasvirining an'alariga mos keladi. Shoir muhabbatni o'zbek xalqining milliy ruhiga xos sadoqat va fidoyilik bilan bog'laydi. Uning she'rlarida sevgi nafaqat shaxsiy kechinma, balki insoniyatning umumiy qadriyati sifatida talqin qilinadi.

Xalqona tasvirlar va tabiat obrazlari

Muhammad Yusufning muhabbat she'rlarida xalqona tasvirlar va tabiat obrazlari keng qo'llaniladi. Shoir sevgi tuyg'ularini tabiat bilan uyg'un tasvirlaydi, bu esa o'zbek xalq she'riyatiga xos an'analarni davom ettiradi. Masalan, "Kapalakday kelib, qoshingga qo'nib" misrasida sevgi kapalakning nozik qanotlari bilan taqqoslanadi, bu esa o'zbek adabiyotidagi tabiat va inson o'rtasidagi uyg'unlikni ko'rsatadi. Shoirning she'rlarida maysalar, daraxtlar, buloqlar va osmon kabi tabiat obrazlari muhabbatning nozik va o'zgacha tasviri uchun xizmat qiladi:

Ko'ylaging etagin o'padi maysa,

Qoshingga qo'nadi kapalak, yorim.

***Sen yuraver, o‘zbekning qizlari,
Dunyoda tengi yo‘q go‘zal yorim.***

Ushbu misralarda tabiat va muhabbat o‘rtasidagi uyg‘unlik shoirning o‘zbekona tasavvuri orqali aks ettiriladi. Tabiat obrazlari shoirning she‘rlariga o‘ziga xos joziba bag‘ishlaydi va o‘quvchida muhabbatning pok va muqaddas tuyg‘usini uyg‘otadi.

Muhammad Yusufning muhabbat lirikasining badiiy uslubi

Muhammad Yusufning muhabbat lirikasida badiiy uslubning o‘ziga xos jihatlari uning ijodining muhim tarkibiy qismidir. Quyida shoirning badiiy uslubining asosiy xususiyatlari kengroq tahlil qilinadi:

Lirik qahramonning ichki kechinmalari

Muhammad Yusufning she‘rlarida lirik qahramon o‘zining ichki kechinmalari, sevgi iztiroblari, sadoqat va fidoyilik tuyg‘ularini ochiq ifodalaydi. Shoir lirik qahramon orqali muhabbatning inson hayotidagi o‘rnini ko‘rsatadi va o‘quvchiga sevgi tuyg‘usining chuqur ta‘sirini his ettiradi. Masalan, “Seni hech kim sevolmaydi meningdek” she‘rida lirik qahramon o‘zining o‘zgacha sevgi tuyg‘usini quyidagicha ta‘riflaydi:

Seni hech kim sevolmaydi meningdek:

Vaslingga zor bu oshiqlar, ehtimol,

Poyingga tiz cho‘kib yig‘lar, ehtimol,

Lekin sodiq bo‘lolmaydi meningdek!

Ushbu misralarda lirik qahramonning sadoqati va sevgi tuyg‘usining o‘zgachaligi ta‘kidlanadi. Shoir lirik qahramon orqali muhabbatning inson qalbida uyg‘otadigan his-tuyg‘ularni nozik tasvirlaydi. Lirik qahramonning ichki kechinmalari shoirning she‘rlariga chuqur psixologik mazmun bag‘ishlaydi.

Metafora va tasviriy vositalar

Muhammad Yusufning muhabbat she‘rlarida metafora, taqqoslash, o‘xshatish va boshqa tasviriy vositalar keng qo‘llaniladi. Shoir sevgi tuyg‘ularini tasvirlashda tabiat, inson va hayotning turli jihatlaridan olingan obrazlardan foydalanadi. Masalan, “Ko‘ylaging etagin o‘padi maysa” misrasida sevgi maysaning nozik teginishi bilan taqqoslanadi. Shoirning tasviriy vositalari muhabbatning nozik va chuqur tomonlarini o‘quvchiga yetkazishga xizmat qiladi:

Sen bir gul, men esa bulbul o‘zingga,

Kuylayman o‘zbekning dardli so‘zini.

Ko‘zlaringda ko‘rdim o‘z aksimni,

Sevdim men o‘zbekning qizlar ko‘zini.

Ushbu misralarda sevgi gul va bulbul obrazi orqali tasvirlanadi, bu esa o‘zbek adabiyotidagi muhabbat tasvirining an‘analarini davom ettiradi. Shoirning tasviriy vositalari she‘rlarning badiiy jozibadorligini oshiradi va o‘quvchida chuqur estetik ta‘sir uyg‘otadi.

O‘zbek xalq she’riyatiga yaqinlik

Muhammad Yusufning muhabbat she’rlari o‘zbek xalq she’riyatining an’analariga yaqin bo‘lib, Alisher Navoiy, Mashrab, Furqat kabi mumtoz shoirlarning uslubini zamonaviy talqinda davom ettiradi. Shoirning she’rlaridagi ravonlik, musiqiy tuzilish va xalqona falsafa o‘zbek xalq dostonlari va qo‘shiqlariga xosdir. Masalan, “Peshonam shu ekan, peshonang shudir” misrasida xalqona taqdir tushunchasi va sevgi falsafasi aks ettiriladi:

Peshonam shu ekan, peshonang shudir,

Sevgimiz o‘zbekning taqdiri bo‘lsin.

Bir umr sadoqat bilan yashaylik,

Muhabbat o‘zbekning asrori bo‘lsin.

Ushbu misralar xalqona falsafa va muhabbatning o‘zbekona talqinini aks ettiradi. Shoirning she’rlari o‘zbek xalqining ma’naviy dunyosiga yaqin bo‘lib, ularni xalq qo‘shiqlariga aylantirishga zamin yaratdi.

Muhammad Yusufning muhabbat lirikasining O‘zbekiston adabiyotidagi o‘rni

Muhammad Yusufning muhabbat lirikasi O‘zbekistonning mustaqillik davri adabiyotida muhim o‘rin tutadi. Uning ijodi mustaqillik yillarida milliy o‘zlikni mustahkamlash, o‘zbek xalqining ma’naviy qadriyatlarini targ‘ib qilish jarayonida muhim rol o‘ynadi. Shoirning she’rlari sevgi va muhabbatni kuylash bilan birga, vatansevarlik, sadoqat, insonparvarlik va milliy g‘urur kabi qadriyatlarning targ‘ibotchisi sifatida ham xizmat qildi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, adabiyotda milliy ruh va o‘zbek xalqining ma’naviy dunyosini aks ettirish muhim vazifaga aylandi. Muhammad Yusufning muhabbat lirikasi ushbu vazifani muvaffaqiyatli bajardi. Uning she’rlari xalq orasida keng ommalashdi va o‘zbek adabiyotidagi muhabbat tasvirining yangi bosqichini shakllantirdi. Shoirning “Uyqudagi qiz” she’riy to‘plami uchun 1989-yilda respublika Yoshlar mukofotiga sazovor bo‘lishi uning yosh avlod orasidagi mashhurligini ko‘rsatadi. Shuningdek, 1998-yilda “O‘zbekiston xalq shoiri” unvoni va “Do‘stlik” ordeni bilan taqdirlanishi uning ijodining yuqori baholanganligini tasdiqlaydi.

Muhammad Yusufning she’rlari o‘zbek qo‘shiqchilik san’atining rivojlanishiga katta hissa qo‘shdi. Uning muhabbat she’rlari Sherali Jo‘rayev, Yulduz Usmonova, Ozodbek Nazarbekov kabi taniqli qo‘shiqchilar tomonidan kuyga solinib, xalq orasida yanada keng tarqaldi. Bu shoirning ijodining xalqona xarakterini va uning o‘zbek ma’naviyatidagi chuqur o‘rnini ko‘rsatadi.

Muhammad Yusufning muhabbat lirikasi zamonaviy o‘zbek shoirlari uchun muhim ilhom manbai bo‘lib xizmat qilmoqda. Uning she’rlari o‘zbek xalqining milliy ruhini, sevgi va sadoqatga bo‘lgan o‘ziga xos munosabatini aks ettiradi. Shoirning ijodi nafaqat o‘zbek adabiyotidagi muhabbat lirikasining rivojlanishiga hissa qo‘shdi, balki

xalqning ma'naviy dunyosini boyitib, kelajak avlodlar uchun muhim meros bo'lib qoldi.

Xulosa

Muhammad Yusuf o'zbek adabiyotidagi muhabbat kuychisi sifatida o'zining o'chmas izini qoldirdi. Uning she'rlari soddalik, samimiylik, musiqiy ohangdorlik va chuqur falsafiy mazmun bilan o'quvchilar qalbini zabt etdi. Shoirning muhabbat lirikasi o'zbek xalq she'riyatining an'alarini davom ettirib, zamonaviy o'zbek adabiyotidagi sevgi tasviriga yangicha yondashuv keltirdi. Uning she'rlarida sevgi nafaqat shaxsiy tuyg'u, balki milliy o'zlik, sadoqat, fidoyilik va insoniy qadriyatlarning timsoli sifatida tasvirlanadi.

O'zbekistonning mustaqillik davri adabiyotida Muhammad Yusufning muhabbat lirikasi xalqning ma'naviy dunyosini boyitdi va milliy qadriyatlarning targ'ibotchisi sifatida muhim rol o'ynadi. Uning she'rlari o'zbek qo'shiqchilik san'atining rivojlanishiga hissa qo'shib, xalq orasida keng ommalashdi. Muhammad Yusufning ijodi zamonaviy o'zbek shoirlari uchun ilhom manbai bo'lib, kelajak avlodlar uchun muhabbat, sadoqat va insoniy qadriyatlarning muhim ramzi sifatida qoladi. Shoirning muhabbat lirikasi o'zbek adabiyotidagi muhim sahifa bo'lib, uning ijodi o'zbek xalqining ma'naviy merosini yanada mustahkamladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Muhammad Yusuf. *Tanish teraklar*. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 1985.
- Muhammad Yusuf. *Uyqudagi qiz*. Toshkent: Sharq nashriyoti, 1989.
- Muhammad Yusuf. *Ishq kemasi*. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1990.
- Muhammad Yusuf. *Ko'nglimda bir yor*. Toshkent: Sharq nashriyoti, 1990.
- Muhammad Yusuf. *Bulbulga ayt*. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 1992.
- Boymurodov A.X. *O'zbek adabiyoti tarixi*. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2020.
- Qodirov P. *O'zbek she'riyati antologiyasi*. Toshkent: Akademnashr, 2018.
- O'zbekiston xalq shoiri Muhammad Yusuf tavalludining 70 yilligiga bag'ishlangan ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Toshkent: O'zDSMI, 2024.
- "Muhammad Yusuf ijodining maftunkorligi". *Cyberleninka.ru*.
- Vikipediya. *Muhammad Yusuf*. uz.wikipedia.org.